

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مطالعات کرونا ۱

از شکستن کلان روایت‌ها تا تولد انسان - پروتز
(هفت گفت و گو - یک بحث)

دفتر و فروشگاه مرکزی:
تهران، خ انقلاب، خ فلسطین جنوبی، خ محتشم، شماره‌ی ۲۰، طبقه‌ی همکف، واحد ۱
تلفن: ۶۶۴۱۰۰۴۱ (خط ۵) • تلفکس: ۶۶۴۶۸۲۶۳ • کدپستی: ۱۳۱۵۸۴۴۵۴۷
ایستگاهرام: ghasedakbooks • تلگرام: @ghasedakbooks • فروشگاه آنلاین: www.ghasedakbooks.ir

فهم کرونا

مرتضی بریری - محمد آسیابانی - محمدمهدی سیدناصری

مدیر هنری: حسین نیلچیان

اجرای جلد: فریدون حقیقی

صفحه‌آرایی: کارگاه گرافیک قاصدک

زیر نظر شورای بررسی

لیتوگرافی: گلپا • کد: ۹۹/۹۹۸

چاپ دوم: ۱۴۰۰ • شمارگان: ۵۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۳۷-۱۴۴-۹

کلیه‌ی حقوق چاپ و نشر انحصاراً برای

موسسه‌ی نشر و تحقیقات ذکر محفوظ است.

قیمت: ۳۵۰۰۰ تومان

سرشناسه: سیدناصری، محمدمهدی، ۱۳۷۰-
عنوان و نام پدیدآور: فهم کرونا / مرتضی بریری، محمد آسیابانی، محمدمهدی سیدناصری.
مشخصات نشر: تهران: موسسه نشر و تحقیقات ذکر، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری: ۱۶۸ ص: ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۳۷-۱۴۴-۹
وضعیت فهرست نویسی: فیا
موضوع: کروناویروس‌ها - Coronaviruses
موضوع: مصاحبه‌ها - Interviews
شناسه افزوده: بریری، مرتضی، ۱۳۶۶-
شناسه افزوده: آسیابانی، محمد، ۱۳۶۳-
رده بندی کنگره: QR۳۹۹
رده بندی دیویی: ۵۷۹/۲۵۶
شماره کتابشناسی ملی: ۷۳۵۹۰۰۷

فهرست مطالب

پیشگفتار	۵
مقدمه	۹
کرونا و تولد انسان، پروتز	۱۶
گفت‌وگو با حمیدرضا شعیری	۱۶
اشاره	۱۷
اثر پروانه‌ای کرونا و سندروم قرنطینه	۳۳
گفت‌وگو با بهمن نامور مطلق	۳۳
اشاره	۳۴
کرونا و دین؛ ضرورت رویکرد ایجابی به مناسک	۵۱
گفت‌وگوی دوم با بهمن نامور مطلق	۵۱
اشاره	۵۲
جهان پسا کرونا شاهد تحولات ساختاری عظیم نخواهد بود ..	۶۷
گفت‌وگو با نظام بهرامی کمیل	۶۷
اشاره	۶۸
کرونا و مصائب دست نامرئی بازار	۸۱
گفت‌وگو با فرید قدمی	۸۱

.....	اشاره	۸۲
.....	کرونا و به چالش کشیده شدن کلان روایت های جهان مدعی	۹۵
.....	گفت وگو با محمد میلانی	۹۵
.....	اشاره	۹۶
.....	کرونا آخرین مرحله نسخ تاریخ معنوی نفس ایرانی	۱۲۴
.....	گفت وگو با فرزاد امینی	۱۲۴
.....	کرونا و حقوق بین الملل	۱۴۲
.....	مقدمه	۱۴۳
.....	کرونا از منظر حقوق بین الملل سلامت	۱۴۶
.....	۱. نقش و جایگاه قواعد و اصول بهداشتی بین المللی در نظام حقوق	
.....	بین الملل	۱۴۷
.....	۲. توانمندی مقررات بهداشتی بین المللی در مقابله با شیوع ویروس	
.....	کرونا	۱۵۲
.....	۳. حقوق بین الملل بشر سازوکار جهانی مقابله با کرونا	۱۶۱
.....	۴. وضعیت نظام بین الملل در دوران پسا کرونا	۱۶۵
.....	۱. مسئله اصلی	۱۶۶
.....	۲. مسئله جهانی شدن	۱۶۶
.....	۳. مسئله محیط زیست	۱۶۷
.....	۴. صلح و منازعه	۱۶۷
.....	۵. نظامیان و نظامی گری	۱۶۸

پیشگفتار

ما مردم پرمدعا و درعین حال بی دفاع جهان از اواخر سال ۲۰۱۹ گرفتار یک بیماری خاص شدیم که هیچ «چیز» درباره اش نمی دانستیم. هنوز هم پس از گذشت ماه ها از روزهای نخست شیوع این ویروس منحوس، ابعاد کامل آن برای ما روشن نشده است. هر روز از تعداد ما کم می شود، اما این «کم» شدن هم داستان خاص خود را دارد. تا پیش از این بیماری اگر خانواده ای داغدار می شد و عزیزش را از دست می داد، اقوام و دوستان تا روزهای متمادی نزد خانواده می ماندند تا جای خالی عزیز سفر کرده شان کمتر حس شود. کنش عزاداری جمعی نیز به لحاظ روانشناختی، پالایش روحی را موجب می شد، اما پس از آغاز این بیماری دیگر عزاداری ها نباید دسته جمعی باشد و خانواده های داغدار باید خود به تنهایی از پس خود بر بیایند. با این اوصاف هنوز زود است تا از ابعاد «رنج» بشریت از این بیماری روشن شود. دیگر اثرات کرونا نیز هنوز قابل احصا نیست. حتی هنوز که

این ویروس دارد جولان می‌دهد نوع دین‌ورزی انسان‌ها نیز تغییر کرده و معلوم نیست جهان پس از کرونا از منظر نوع نگاه به دین چه تغییری خواهد کرد؟ ابعاد این مختلف این بیماری در وجه تاثیرگذاری‌اش نیز رسوخ پیدا کرده و ما هنوز کاری برای فهم آن نکرده‌ایم. کرونا مانند دشمنی است که در تاریکی بر ما هجوم آورده و ما برای دفاع هیچ استراتژی خاصی نداریم و بی‌هدف مشغول شلیک هستیم. این تمثیلی غلوآمیز نیست و تغییر و تطور روزانه روش‌های مقابله با کرونا این واقعیت را برای ما روشن کرده است. بر این اساس و به طور طبیعی هر انسانی روزانه ساعت‌های مدیدی را به این بیماری فکرمی‌کند و دنبال راهی برای فهم آن است. تاکنون اندیشمندان متعددی نیز درباره این بیماری و اثرات آن نظریه‌پردازی و ایده‌پردازی کرده‌اند و هرکس به فراخور نظام فکری و معرفتی خود درباره این بیماری سخن گفته، اما میان این سخنان کمتر فصول مشترک به چشم می‌خورد و این سخن‌گرافی نیست. شاید تنها فصل مشترک این سخنان تاکید بر «نظریه انحطاط» باشد که دهه‌ها پیش از شیوع کرونا توسط اسوالد اشپنگلر ارائه شده بود. بر مبنای این نظریه برخی اندیشمندان اثبات کرده‌اند که کرونا در اصل پایان نظام سرمایه‌داری جهانی است.

اما کرونا چه آغازی بر پایان سرمایه‌داری باشد و چه نباشد، فعلا که همه جهان را وارد دوگانه مرگ و زندگی است و هر روز

هم قوی‌تر از دیروز می‌شود. حال اگر این بیماری رفع هم شود و پادزهرش در دسترس همگان قرار گیرد، هیچ معلوم نیست که در آینده خود را از زاویه دیگری به ما تحمیل کند و همچنین هیچ معلوم نیست که بشریت دچار کرونا‌های دیگر نشود. پس ضرورت دارد که بشریت همه دغدغه فهم آن را داشته باشند و دریافت‌های خود از بیماری را با دیگران به اشتراک بگذارند. فهم این بیماری باید به پروژه فکری اشخاص تبدیل شود. به نظر می‌رسد که اندیشمندان سراسر جهان فعلاً باید دغدغه‌های دیگر را به کناری گذاشته و کرونا تبدیل به پروژه نخستین‌شان شود. جهان پس از کرونا نیازمند مسیرهای تازه برای حرکت است و قطعاً نمی‌تواند با مختصات پیشاکرونايي خود ادامه دهد.

به یقین بشریت - دیر یا زود - خواهد توانست بر این بیماری پیروز شود. مهم این است که فردای پیروزی، رنج‌های خود از ویروس را فراموش نکند. فعل فراموش نکردن، خود به خود ضرورت تولید متن درباره بیماری را به میان می‌آورد. بر همین اساس هم نیاز به متون متعدد درباره کووید ۱۹ یا کرونا ویروس، وجود دارد.

این مجلد نیز تلاشی (هرچند مختصر) برای فهم کروناست و در آن تلاش شده تا مختصاتی کلی از تأثیرات فرهنگی، جامعه‌شناختی و حقوقی کرونا به مخاطبان ارائه شود. تدوینگران این اثر دغدغه‌های خود را با تنی چند از اندیشمندان و روشنفکران

مطرح درمیان گذاشته و حاصلش را در قالب این کتاب به اشتراک گذاشته‌اند. باشد که در فهم این بیماری موثر واقع شود. این تلاش ادامه پیدا خواهد کرد و در آینده موضوعاتی چون «تأثیر کووید ۱۹ بر مناسبات دینی و زندگی دین ورزانه انسان‌ها»، «تحولاتی که این بیماری در عرصه حقوق و روابط بین‌الملل خواهد گذاشت»، «صنایع فرهنگی در جهان پس از کرونا» و... را نیز دربر خواهد گرفت.

مقدمه

در منظومه فکری ژان فرانسوا لیوتار «کلان روایت» یا «فراروایت» به مولفه‌ای تعبیر شده که مدعی است همانند داستانی است که می‌تواند معنای تمام داستان‌ها را کشف و آشکار کند، خواه مربوط به ضعف و عقب ماندگی بشر باشند یا مربوط به پیشرفت وی. فرا روایت بودن آن نیز ناشی از این واقعیت است که درباره بسیاری از روایت‌های مربوط به فرهنگ صحبت می‌کند و بر آن است تا از این طریق حقیقت یگانه ذاتی در آن‌ها را کشف و آشکار کند.

لیوتار در «وضعیت پست مدرن: گزارشی درباره دانش»^۱ صراحتاً از این صحبت می‌کند که کلان روایت‌ها به عنوان روایت‌های رهایی بخش عملاً مشروعیت ذاتی خود را از دست داده‌اند. ناکامی علم و عقل و شکست داعیه‌های عینی و کلی‌ای که به نام علم و عقل صورت گرفته‌اند، امکان ارائه هرگونه نظریه‌های کلیت بخش را از میان برداشته‌اند، یعنی امکان ارائه نظریه‌ها یا کلان روایت‌هایی

۱. این کتاب با ترجمه‌ای از حسینعلی نودری در بازار اندیشه ایران موجود است.

که درصدد تبیین و پیشبینی صورت بندی‌های اجتماعی بر پایه مجموعه‌ای از گزاره‌ها و قضایای مسلم و محرز می‌هستند که به گونه‌ای منطقی استنتاج شده‌اند، دیگر امکان پذیر نیست. فارغ از اینکه به عصر پسامدرن و امتداد آن تا معاصریت مان اعتقاد داشته باشیم یا خیر، جهان از اواخر سال ۲۰۱۹ گرفتار پدیده‌ای شد که مهم‌ترین مؤلفه پست مدرنیسم یعنی شکستن کلان روایت‌ها را بازتولید کرد. کرونا به عنوان یک کنشگر فعلاً در وجوه مختلفی از نظام‌های معنایی کلان روایت‌های جامعه تأثیر گذاشته است.

کرونا ویروس ناشناخته‌ای بود و شیوع آن هراس و اضطراب مهمی در دل بشر انداخت و این هراس دلایل مهمی دارد. نخستین مورد همین پیشتر ناشناس بودن آن و در نتیجه فقدان داروی مؤثر و شکست علم و دانش برای تولید پادزهر آن است. کرونا در چین به عنوان یکی از ابرقدرت‌های فعلی جهان در حوزه‌های دانش، اقتصاد و سیاست، خود را نشان داد، هرچند به شواهد گزارش‌هایی با منشأ چینی، این کشور توانسته این بیماری را کنترل کند، اما هنوز دارویی برای آن ابداع نکرده است. شیوع این بیماری، یک جهان را در ناامنی از نظر سلامت و بهداشت فرو برد. اکنون آمریکا و اتحادیه اروپا نیز به عنوان دو قطب مهم دیگر در حوزه‌های دانش، سیاست و اقتصاد، تلفات بسیاری داشته و هنوز امکان تولید داروی آن را پیدا نکرده‌اند. بنابراین تا اینجا دولت‌ها

نتوانسته‌اند در مقابل یک تهدید از جان و امنیت شهروندانشان دفاع کنند. پس یکی از کارکردهای اصلی و یکی از تعاریف مهم «دولت» دچار چالش شده است.

سازمان بهداشت جهانی شیوع کرونا را به عنوان یکی از دشوارترین موقعیت‌های پاندمیک در تاریخ جهان مدرن اعلام کرد. به دلیل همین ناامنی یکی از نخستین تغییرات در روند حاکم بر جهان رخ داد و آن هم رفتن جوامع به سمت موقعیت «تعلیق» بود. در این حالت مناسبات در فضای واقعی و طبیعی نیز به سمت مناسبات در فضای مجازی رفت و حتی حوزه‌هایی چون آموزش نیز تلاش کردند تا تماماً از این فضا امکان حضور و بروز پیدا کنند. زندگی دیجیتالی در این دوره به شدت گسترش یافته است و فضاهای مختلفی از زندگی را درگیر کرده است و شکل جدیدی از زندگی را برای همه جهان و از جمله ایران به وجود آورده است که مختصات خاص خود را هم دارد.

مؤلفه «تعلیق» در نخستین قدم بر اقتصاد جهان اثر شدیدی گذاشت. کریستالینا جورجیوا، رئیس صندوق بین‌المللی پول در نشست خبری با اشاره به بی‌سابقه بودن بحران اقتصادی ناشی از پاندمی کرونا، عواقب آن را به مراتب بدتر و شدیدتر از بحران مالی جهان در سال ۲۰۰۸ توصیف کرد. بحران مالی ۲۰۰۸ نیز در نوع خود بسیار وحشتناک توصیف شده بود که البته تأثیر زیادی بر رکود تولید نیز گذاشت. رکود اقتصادی حاصل از کرونا نیز تأثیری